

Iltalehti 1.7.1997.

Juusela, Kaisu 1994: Variation as a theme in Finnish dialectology and sociolinguistics in recent years. – *Fenno-Ugrica Suecana* 12. Tidskrift för finsk-ugrisk forskning i Sverige. Department of Finnish, University of Stockholm.

— 1989: Törmäysmurteen variaatiosta. Jälkitavujen *i*-loppuisen diftongin edustus Töysän murteessa. SKS, Helsinki.

Kananen, Terttu 1994: Kyllä mää piän itteäni täytenä oululaisena. Oululaisnuorten puhekielestä. Pro gradu thesis, Department of Finnish, Sámi and Logopedics, University of Oulu.

Kemppainen Piia 2002: Tullee puhuttua taas iham mitä sattuu. Murrepiirteet neljässä televisio-ohjelmassa. Pro gradu thesis, Department of Finnish, Sámi and Logopedics, University of Oulu.

Mantila, Harri 1988: Parkanolaisten seksolektit. – *Kielitieteellisiä muistoonpanoja* 2. Publications of the Department of Finnish and Sámi 29, University of Oulu. Ed. Merja Karjalainen. 120–138.

— 1992: Ei tääläkhän senthän jokhaishen sanhan hootakhan panna. Jälkitavujen vokaalienvälisen *h:n* variaatio peräpohjalaisissa murteissa. SKS, Helsinki.

— 1997: Johdanto. – Pohjoissuomalaisen puhekielen sosiolingvistinen variaatio. Ed. Seija Makkonen and Harri Mantila. Publications of the Department of Finnish, Sámi and Logopedics 8, University of Oulu. 1–23.

Mielikäinen, Aila 1981: Murre, kielenkäyttjä ja asenteet. – *Nykysuomalaisen puhekielen murros*. Publications of the Department of Finnish 24, University of Jyväskylä. Ed. Aila Mielikäinen. 91–127.

Nahkola, Kari 1987: Yleisgemiaatio. Ääntenmuutoksen synty ja vaiheet kielisysteemissä erityisesti Tampereen seudun hämäläismurteiden kannalta. SKS, Helsinki.

Nuolijärvi, Pirkko 1986a: Kolmannen sukupolven kieli. Helsinkiin muuttaneiden suurten ikäluokkien eteläpohjalaisten ja pohjoissavolaisten kielinen sopeutumisen. SKS, Helsinki.

— 1986b: Kieliyhteisön vaihto ja muuttajan identiteetti. SKS, Helsinki.

Pajarinen, Jaana 1995: Liperin murre vuonna 1990. Muuttuuko kivenpyöritäjänsäkin kieli. Pro gradu thesis, University of Helsinki.

Palander, Marjatta 1987: Suomen itämurteiden erikoisgemiaatio. SKS, Helsinki.

Paunonen, Heikki 1995: Suomen kieli Helsingissä. Huomioita Helsingin puhekielen historiallisesta taustasta ja nykyvariaatiosta. Department of Finnish, University of Helsinki.

SKS = Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Névszói morféma-alternációk az erza-mordvinban

MATICSÁK Sándor

A mordvin ragmorfémák kapcsolódási szabályai bonyolultak. A magánhangzók hangszíne által előírt palatoveláris illeszkedés mellett fontos szempont a tövégi mássalhangzó palatalizáltsága; zöngés vagy zöngétlen volta; a tövégi magánhangzó/mássalhangzó oppozíció; valamint a mássalhangzó-torlódás megléte is. Ezek közül egyedi, a mordvinra sajátosan jellemző a palatális/nem palatális mássalhangzó oppozíció,¹ amely sokszor a palatoveláris oppozíciót is felülírva a legfontosabb kapcsolódási szabállyá emelkedik. Az alábbiakban előbb áttekintem a szakirodalomban megjelenő következtelenségeket (amelyek egyrészt a szinkron és diakron szempont keveredéséből, másrészt a cirill betűs lejegyzés problémáiból adódnak), majd megkísérlek egy *egységes* szempontrendszer kidolgozni az erza indeterminatív singularis esetragok kapcsolódási szabályainak leírására.

Az oroszországi (mordvin) kézikönyvek, grammatikai összefoglalók a tő és a rag kapcsolódási szabályainak leírása során sokszor következtelnek. Meglátásom szerint a két legsúlyosabb probléma a tő és a rag közötti magánhangzó megítélésben (tövéghangzó vagy a rag része?) és – a cirill betűs átírás jellegéből adódóan – a helyesírási, illetőleg hang- és alaktani szempontok keveredéséből származnak.

Az 1980-ban megjelent összefoglaló kézikönyv (Grammatika 1980) szerint a rag vagy -C alakú, vagy mássalhangzós kezdetű, s a mássalhangzóra végződő szavak töve a ragozás során bizonyos szuffixumok előtt egy magán-

¹ Az ősmordvinban az alapnyelvi palatoveláris magánhangzó-illeszkedés – velarizált magánhangzók keletkezése, második (és további) szótagi magánhangzók redukciója és az első és második szótag határán lévő mássalhangzó palatalizálódásának következtében – megbomlott, s egy új illeszkedés, a – Rédei szóhasználatával – szótagilleszkedés vált meghatározóvá. Ehhez Keresztes szerint „a palatalizált és a palatalizálatlan mássalhangzók harmóniája is kapcsolódik, mint például a többes jel esetében: E *sur-t* 'ujjak', *kar-t* 'háncsbocskorok'...” (Keresztes 1983: 366–368; Rédei 1982: 176; 1984: 229; vö. továbbá Zaicz 1993: 428–243; 1998: 190).

hangzóval egészül ki; e felfogás szerint pl. a *vir* 'erdő' a kéttövű névszókhoz sorolható be: Nom. *vir*, Dat. *vir-neh*, Prol. *vir-ga* stb., ill. Gen. *vi-re-n*, Lat. *vi-re-v* (Grammat'ika 154). Az utóbbi két rag előtti magánhangzó minősége a tő vokálisától, ill. a tövégi mássalhangzótól függ. A palatális/veláris magánhangzó, ill. kemény/lágy mássalhangzó oppozícióból adódó ragváltozatok mellett e kézikönyv – sajátosan keverve az ortográfiai és fonetikai-morfológiai szempontokat – még egy kategóriát bevezet, a cirill betűs lejegyzésben elkülönülő *ə* és *e* betűk (!) használatát. Nézetük szerint az *-o-* a veláris hangrendű szavakban a szóvégi kemény és az ún. páratlan mássalhangzóhoz kapcsolódik (*ulav* 'szekér' : *ulavo-n*, *san* 'ér' : *sano-n*); a cirill ábécében *e*-vel jelölt betű [je] a lágy mássalhangzóra és *j*-re végződő (akár veláris hangrendű) szavakhoz (*umar* 'almafa' : *umare-n*) és a palatális hangrendű, páratlan konzonzánusra végződő szavakhoz járul (*lomañ* 'ember' : *lomahe-n*, *lej* 'folyó' : *leje-n*, *kev* 'kő' : *keve-n*). A palatális hangrendű, de kemény páros mássalhangzóra végződő szavakhoz *ə* [e] betű (!) kapcsolódik: *veřgiz* 'farkas' : *veřgize-n*, *nartemks* 'üröm' : *nartemkse-n*). Hasonló szellemben írják le a latívus, a translatívus és a comparatívus kapcsolódási szabályait is: *utom* 'csűr' : *utomo-v*, *vir* 'erdő' : *vi-re-v* (*supe-ə*), *uñiveršitet* : *uñiveršite-te-v* (*университет-ə*); *ejkakš* 'gyerek' : *ejkakšo-ks*; *venč* 'csónak' : *venče-ška* (Grammat'ika 155–159).

Hasonló szellemiséget követ a 2000-ben megjelent erza nyelvű kézikönyv is (Eřzañ kel'). A genitivus, latívus, translatívus és comparatívus ragjaként a magánhangzó nélküli suffixumokat adják meg (*-n*, *-v*, *-ks*, *-ška*) ám a mintaparadigmákban következetlenül jelölik a vokálist: hol kötőhangzóként (*ked'* 'kéz' : *ked'-e-n*, *ked'-e-ks*; *oš* 'város' : *oš-o-ks*, *oš-o-ška*), hol tövéghangzóként (*ošo-n*, *ošo-v*). Ebben a könyvben is gondokat okoz a cirill átírás: a mordvin tőtantól kissé idegen a *leñ* : *le-e-ñ* megközelítés; s a vizsgált esetragok leírása során itt is felbukkan a kétféle *e* betű (Eřzañ kel' 2000: 78–82).

Ez a koncepció még furcsább a nem orosz nyelvű leírásokban. Az 1983-ban megjelent Moszin–Bajuskin féle nyelvkönyv (Ersämordvan oppikirja) az erza alakokat cirill betűkkel jegyzi le. Ez a nyelvkönyv a fentebbiekben vázolt ragkapcsolódási koncepciót követi, ennek eredményeképp például a genitivus leírása kapcsán a következő olvasható: „c) sidevokaalin *e* vällityksellä, jos vartalon viimeinen äänne on liudentunut dentaali...”, d) sidevokaalin *ə* vällityksellä, jos vartalon viimeinen äänne on liudentumaton dentaali...” [c) *e* kötőhangzóval kapcsolódik, ha a tő utolsó hangja lágy dentális, d) *ə* kötőhangzóval, ha a tő utolsó hangja kemény dentális] (47).

A cirill betűs átírás és a palatalizált mássalhangzók léte között feszülő elentétet Abramov 2002-ben megjelent egynyelvű értelmező (és ragozási) szó-

tárában logikus, ámde sajátos módon próbálja meg feloldani: *ked|b*, *-ьсе*, *-еһь*, *-не*. Abramov javára írandó, hogy nála a vokális egyértelműen a rag része.

Ami a nem mordvinok által jegyzett szakirodalmat illeti: Alo Raun (1988: 100–101) a magánhangzó nélküli alakokat sorolja fel (Gen. *-n*, Illat. *-v* és *-s*, Translat. *-ks*, Comp. *-ška* – sőt, az ablatívus ragjai közül csak a *-do*, *-to*, *-de*, *-te* variánsokat tünteti fel, kihagyva a *-de* és *-te* alternánst), s mivel a példái-ban csak magánhangzóra végződő szavak (*kudo* 'ház', *vele* 'faló') szerepelnek, így tulajdonképpen megkerüli a problémát. A Chrestomathia Morduinica részben a kötőhang-koncepciót – *kal* 'hal' : *kal-o-n*, *ked'* 'kéz' : *ked'-eñ* (Gen.); *karks* 'öv' : *karks-o-ks*, *piks* 'kötél' : *piks-e-ks* (Translat.) – részben viszont a tövéghangzó-elméletet – *oš* 'város' : *ošo-v*, *vir* 'erdő' : *vi-re-v* (Lat.); *karks* : *karkso-ška* (Comp.) – követi (Keresztes 1990: 54–55). Mészáros Edit nyelvkönyve (1998: 17, 18, 31, 77) a leíró szempontot helyezi előtérbe: *mastor* 'föld, ország' : *mastor-oñ*, *lomañ* 'ember' : *lomañ-eñ* (Gen.); *oš-ov*, *vir-ev* (Lat.); *vaz* 'borjú' : *vaz-oška*, *lej* 'folyó' : *lej-eška* (Comp.); *ruz* 'orosz' : *ruz-oks*, *šved* 'svéd' : *šved-eks* (Translat.). Ugyancsak ezt az elvet követi Zaicz Gábor összefoglaló tanulmányában (1998: 191–194): a magánhangzó a rag része, vö. *vir-eñ*, *vir-ev*.

A ragkapcsolódási szabályok vizsgálatához szóvégműtató szójegyzékeket készítettem. Egyrészt az 1995-ben Turkuban Jaana Niemi és Mihail Moszin szerkesztésében megjelent erza–finn szótár anyagából,² másrészt pedig az Eřzañ Mastor című újság 1998–2002 közötti számainak internetes oldalairól (85 cikk, 8715 szóalak) készítettem a *tergo* szójegyzéket, így tehát a szótöveket és a ragozott alakokat egyaránt be tudtam vonni a vizsgálatba. Mivel mindkét anyag sok orosz eredetű (illetve orosz közvetítéssel az elmúlt évtizedekben bekerült idegen) szót tartalmaz, ennek révén lehetőség nyílt az újabb lexikai elemek ragozási vizsgálatára is. A szavak magyar jelentését főként Mészáros Edit és Raisza Sirmankina 1999-ben megjelent erza–magyar szótára alapján adom meg.

* * *

Az esetragok kapcsolódási szabályainak leírásához öt megkülönböztető jegyet vettem figyelembe:

- a tő magánhangzóra vagy mássalhangzóra végződik;
- a tő egy mássalhangzóra vagy mássalhangzó-kapcsolatra végződik;
- az utolsó szótagi magánhangzó palatális vagy veláris;

² A szótár anyagának számítógépre viteléért ehelyütt mondok köszönetet Fábíán Orsoljának és Fodor Györgynek.

- d) a szóvégi mássalhangzó palatális vagy nem palatális (lágy vagy kemény);
 e) a szóvégi mássalhangzó zöngés vagy zöngétlen.

Nem vizsgáltam a csonkulás esetét. Egyrészt azért, mert míg az a–e) esetben a szóba jöhető ragok közül a *tő* jellegzetességei alapján „választódik ki” a megfelelő, addig a csonkulás csak a töben végbemenő változást jeleníti meg. Másrészt pedig az 1993-ban megalkotott új, morfématükroztető helyesírás a *pando* 'domb' : *pand-so* típus helyett a *pando* : *pando-so*, nem csonkuló alakváltozatot tette meg normatívnak.

Mindezen jegyek alapján a tövek és esetrag kapcsolatát a következőképpen lehet vázolni:

1. Genitívus

- a) A szóvégi magánhangzó/mássalhangzó oppozíció megkülönböztető jegy.
 A szóvégi magánhangzó után *-ń* rag áll (*moda* 'föld' : *moda-ń*, *kize* 'nyár' : *kize-ń*, *ki* 'út' : *ki-ń*, *kargo* 'daru' : *kargo-ń*). Mássalhangzó után a rag *-Vń* alakú (*ked* 'kéz' : *ked-eń*, *kilej* 'nyírfa' : *kilej-eń*; *kal* 'hal' : *kal-oń*, *kuz* 'lucfenyő' : *kuz-oń*). Ugyanez a szabály érvényes az orosz eredetű (idegen)³ szavakra is: *kvarťira* 'lakás' : *kvarťira-ń*, *benzín-eń*, *klub-oń*.
- b) A szóvégi mássalhangzó-torlódás nem megkülönböztető jegy: *kel* 'nyelv' : *kel-eń*, *lokšej* 'hattyú' : *lokšej-eń*, *lomań* 'ember' : *lomań-eń*; *kal* 'hal' : *kal-oń*, *san* 'ér' : *san-oń*, *tarad* 'faág' : *tarad-oń* – *irděks* 'borda' : *irděks-eń*,

³ Nagyon nehéz meghatározni, az újabb keletű jövevényszavak közül milyen kritériumok alapján lehet egy szót még orosznak vagy már mordvinnak minősíteni. Az idegenszerűség megszűnésének egyik fő kritériuma a hanghelyettesítés (pl. *č* > *ć*: *grač* 'varjú' > *grać*, *čarka* 'serleg' > *ćarka*); a melléknévképző elmordvinosítása (*bednij* 'szegény' > *bednaj*, *mudrij* 'bölcsh' > *mudraj*), vagy a szóvégi *-a* betoldása (*centr* 'központ' > *centra*, *stolb* 'oszlop' > *stolba*). Idegennek, be nem illeszkedőnek tűnnek azok a szavak, amelyek szerkezetére csak kevés mordvin analógiát lehet találni, ilyen pl. a CCVC szerkezet (*brat* 'testvér', *plan* 'terv', *vrač* 'orvos', de md. *skal* 'tehén'); CCVCVC (*flanel*, *globus*, *stakan* 'pohár', de *pravej* 'okos'; CCVCCV (*břitva* 'borotva', *klukva* 'áfonya') stb. Nehéz azonban meghatározni azoknak a szavaknak a státuszát, amelyek változtatás nélkül is beillenek a mordvin nyelvi rendszerbe (*pika* 'lándzsa', *rana* 'seb', *vek* 'század'). Ebben a cikkben mechanikusan mordvinnak ítélem azokat a szavakat, amelyek az utóbbi évtized erza–orosz, orosz–erza szótáraiban (Szerebrennyikov–Buzakova–Moszin 1993; Niemi–Moszin 1995; Mészáros–Sirmankina 1999) helyet kaptak. Ez az elv tagadhatatlanul merev, de ugyanakkor fontos vizsgálati szempont az is, hogy az orosz eredetű szavak mennyiben vetik alá magukat a tanulmányban vázolt kapcsolódási szabályoknak.

keńks 'ajtó' : *keńks-eń*, *venč* 'csónak' : *venč-eń*; *alks* 'alj, alap' : *alks-oń*, *kanst* 'teher' : *kanst-oń*, *karks* 'öv' : *karks-oń*, *panst* 'kantár' : *panst-oń*, *vaks* 'arasz' : *vaks-oń*.

- c) A hangrend megkülönböztető jegy: *sed* 'híd' : *sed-eń*, *vir* 'erdő' : *vir-eń*, *ežem* 'pad, lóca' : *ežem-eń*, *kilej* 'nyírfa' : *kilej-eń*, *veřgiz* 'farkas' : *veřgiz-eń* – *ksnav* 'borsó' : *ksnav-oń*, *por* 'kréta' : *por-oń*, *tarad* 'faág' : *tarad-oń*, *ulav* 'szekér' : *ulav-oń* (de ezt a szabályt felülírja a palatalizált/nem palatalizált mássalhangzók oppozíciója, vö. a következő ponttal).
- d) A szóvégi mássalhangzó palatalizáltsága megkülönböztető jegy:
t – t': *kanst* 'teher' : *kanst-oń*, *komfort* : *komfort-oń* – *gať* 'fahíd' : *gať-eń*, *krovať* 'ágy' : *krovať-eń*, *vlašť* 'hatalom' : *vlašť-eń*;
d – d': *lad* 'szokás' : *lad-oń*, *tarad* 'faág' : *tarad-oń* – *vožd'* 'vezér' : *vožd'-eń*;
s – s': *karks* 'öv' : *karks-oń* – *lavš* 'bölcsh' : *lavš-eń*;
z – ž: *kolhoz* : *kolhoz-oń* – *kńaž* 'herceg' : *kńaž-eń*;
c – ć: *abzac* 'bekezdés' : *abzac-oń* – *grać* 'fekete varjú' : *grać-eń*, *koklać* 'bóbita' : *koklać-eń*;
n – ń: *kolgan* 'koponya' : *kolgan-oń*, *zakon* 'törvény' : *zakon-oń* – *kšumań* 'torma' : *kšumań-eń*, *lomań* 'ember' : *lomań-eń*;
l – l': *kal* 'hal' : *kal-oń*, *val* 'szó' : *val-oń* – *kaľ* 'fűzfa' : *kaľ-eń*, *žaľ* 'szálnalom' : *žaľ-eń*;
r – ř: *doktor* : *doktor-oń*, *mastor* 'föld ország' : *mastor-oń* – *kař* 'nyír-héjbockor' : *kař-eń*, *umař* 'alma' : *umař-eń*.
- e) A szóvégi mássalhangzó zöngéssége nem megkülönböztető jegy:
p – b: *drap* 'vastag darócszövet' : *drap-oń* – *klub* : *klub-oń*⁴;
t – d: *panst* 'kantár' : *panst-oń*, *soldat* 'katona' : *soldat-oń* – *lad* 'szokás' : *lad-oń*, *tarad* 'ág' : *tarad-oń*;
t' – d': *keret* 'eke' : *keret-eń*, *krovať* 'ágy' : *krovať-eń* – *ked* 'kéz' : *ked-eń*, *ved* 'víz' : *ved-eń*;
s – z: *karks* 'öv' : *karks-oń*, *kiks* 'vonal' : *kiks-eń* – *kolhoz* : *kolhoz-oń*, *veřgiz* 'farkas' : *veřgiz-eń*;
š – ž: *levš* 'faháncs' : *levš-eń* – *kež* 'harag, düh' : *kež-eń*.

⁴ Az oroszban a szóvégi zöngés mássalhangzók zöngétlenednek, tehát az orosz jövevényszavak a zöngés/zöngétlen oppozíció bemutatásában nem mindig tűnnek szerencsésnek. Az etimológiai-helyesírási elvek ugyanakkor a *klub* : *klub-oń* ragozást sugallják, s nem a [klup] : *klub-oń* relációt.

2. Lativus

- a) A szóvégi magánhangzó/mássalhangzó oppozíció megkülönböztető jegy:
A szóvégi magánhangzó után -v rag áll (*moda* 'föld' : *moda-v*, *pakša* 'mező' : *pakša-v*, *čire* 'széle vminek' : *čire-v*, *vele* 'falu' : *vele-v*, *kudo* 'ház' : *kudo-v*; *bjuro* 'iroda' : *bjuro-v*). Mássalhangzó után a rag -Vv alakú (*venč* 'csónak' : *venč-ev*; *viř* 'erdő' : *viř-ev*; *klub* : *klubov*, *kolhoz* : *kolhoz-ov*, *mastor* 'föld, ország' : *mastor-ov*, *oš* 'város' : *oš-ov*).
- b) A szóvégi mássalhangzó-torlódás nem megkülönböztető jegy: *kal* 'fűzfa' : *kal-ev*, *lej* 'folyó' : *lej-ev*, *mehel* 'égbolt' : *mehel-ev*, *viř* 'erdő' : *viř-ev* – *čaňst* 'boldogság' : *čaňst-ev*, *venč* 'csónak' : *venč-ev*; ill. *jon* 'oldal irány' : *jon-ov*, *mastor* 'föld ország' : *mastor-ov*, *oš* 'város' : *oš-ov*, *tarad* 'ág' : *tarad-ov*, *utom* 'csűr' : *utom-ov* – *jonks* 'oldal' : *jonks-ov*, *kamakš* 'záfog' : *kamakš-ov*, *karks* 'öv' : *karks-ov*, *kavalalks* 'hónalj' : *kavalalks-ov*.
- c) A hangrend megkülönböztető jegy: *kel* 'nyelv' : *kel-ev*, *lej* 'folyó' : *lej-ev*, *venč* 'csónak' : *venč-ev*, *viř* 'erdő' : *viř-ev* – *kal* 'hal' : *kal-ov*, *mastor* 'föld ország' : *mastor-ov*, *oš* 'város' : *oš-ov*, *utom* 'csűr' : *utom-ov* (de ezt a szabályt felülírja a palatalizált/nem palatalizált mássalhangzók oppozíciója, vö. a következő ponttal).
- d) A szóvégi mássalhangzó palatalizáltsága megkülönböztető jegy:
t – t': *avgust* 'augusztus' : *avgust-ov*, *soldat* 'katona' : *soldat-ov* – *čaňst* 'boldogság' : *čaňst-ev*, *d'ogot* 'kátrány' : *d'ogot-ev*;
d – d': *sad* 'kert' : *sad-ov*, *tarad* 'ág' : *tarad-ov* – *vožd* 'vezér' : *vožd-ev*;
s – s': *jonks* 'oldal' : *jonks-ov*, *karks* 'öv' : *karks-ov*, *kosmos* : *kosmos-ov* – *lavš* 'bölcső' : *lavš-ev*, *zapis* 'írás, feljegyzés' : *zapis-ev*;
z – ž: *kolhoz* : *kolhoz-ov* – *kňaz* 'herceg' : *kňaz-ev*;
l – l': *jondol* 'villám' : *jondol-ov*, *kal* 'hal' : *kal-ov*, *kovol* 'teknő' : *kovol-ov* – *festival* : *festival-ev*, *kal* 'fűzfa' : *kal-ev*, *mehel* 'égbolt' : *mehel-ev*;
r – ř: *azor* 'gazda, úr' : *azor-ov*, *mastor* 'föld ország' : *mastor-ov* – *kavor* 'porc' : *kavor-ev*, *viř* 'erdő' : *viř-ev*;
n – ň: *jon* 'oldal, irány' : *jon-ov* – *daň* 'adó' : *daň-ev*.
- e) A szóvégi mássalhangzó zöngéssége nem megkülönböztető jegy:
t – d: *aeroport* 'repülőtér' : *aeroport-ov*, *institut* : *institut-ov*, *soldat* 'katona' : *soldat-ov* – *tarad* 'ág' : *tarad-ov*;
t' – d': *čaňst* 'boldogság' : *čaňst-ev* – *ved* 'víz' : *ved-ev*;
s – z: *jonks* 'oldal' : *jonks-ov*, *karks* 'öv' : *karks-ov*, *klass* 'osztály' : *klass-ov*, *kosmos* : *kosmos-ov* – *kolhoz* : *kolhoz-ov*;
š – ž: *kamakš* 'záfog' : *kamakš-ov*, *oš* 'város' : *oš-ov* – *čuž* 'árpa' : *čuž-ov*.

3. Inessivus

- a) A szóvégi magánhangzó/mássalhangzó oppozíció nem megkülönböztető jegy: *pire* 'kert' : *pire-se*, *šelme* 'szem' : *šelme-se*; *lopa* 'falevél' : *lopa-so*, *moro* 'ének' : *moro-so* – *ked* 'kéz' : *ked-se*, *kilej* 'nyírfa' : *kilej-se*; *kal* 'hal' : *kal-so*, *ulav* 'szekér' : *ulav-so*. Kivétel az *on* 'álm' szó inessivusa: *on-sne*.
- b) A szóvégi mássalhangzó-torlódás nem megkülönböztető jegy: *kem* 'csizma' : *kem-se*, *lokšej* 'hattyú' : *lokšej-se*, *vajgel* 'hang' : *vajgel-se*; *jarmak* 'pénz' : *jarmak-so*, *por* 'kréta' : *por-so* – *čevks* 'fahasáb' : *čevks-se*, *kaňst* 'kender' : *kaňst-se*, *karks* 'bocskorzsinór' : *karks-se*, *piks* 'kötél' : *piks-se*; *kanst* 'teher' : *kanst-so*, *konkurs* 'verseny' : *konkurs-so*, *soks* 'síléc' : *soks-so*, *vaks* 'arasz' : *vaks-so*. Az egyszerűsítés elvén alapul az -ss végű jövevényszavak kapcsolódása: *klass* 'osztály' : *klasso*.
- c) A hangrend megkülönböztető jegy: *ineved* 'tenger' : *ineved-se*, *ked* 'kéz' : *ked-se*, *kem* 'csizma' : *kem-se*, *kev* 'kő' : *kev-se*, *kilej* 'nyírfa' : *kilej-se*, *lem* 'név' : *lem-se*, *mehel* 'mennybolt' : *mehel-se*, *pire* 'kert' : *pire-se*, *přev* 'ész' : *přev-se*, *šedej* 'szív' : *šedej-se*, *šelme* 'szem' : *šelme-se*, *sivel* 'hús' : *sivel-se*, *veř* 'vér' : *veř-se*, *vij* 'erő' : *vij-se* – *kal* 'hal' : *kal-so*, *moro* 'ének' : *moro-so*, *očko* 'teknő' : *očko-so*, *oľa* 'szabadság' : *oľa-so*, *oš* 'város' : *oš-so*, *pača* 'kendő' : *pača-so*, *pakša* 'mező' : *pakša-so*, *škola* 'iskola' : *škola-so*, *sur* 'ujj' : *sur-so*, *tarka* 'hely' : *tarka-so*, *tumo* 'tölgyfa' : *tumo-so*, *ulav* 'szekér' : *ulav-so* (de ezt a szabályt felülírja a palatalizált/nem palatalizált mássalhangzók oppozíciója, vö. a következő ponttal).
- d) A szóvégi mássalhangzó palatalizáltsága megkülönböztető jegy:
t – t': *avtomat* 'automata' : *avtomat-so*, *institut* 'intézet' : *institut-so* – *gat* 'fahíd' : *gat-se*, *krovať* 'ágy' : *krovať-se*, *vlašt* 'hatalom' : *vlašt-se*;
d – d': *zavod* 'üzem' : *zavod-so* – *vožd* 'vezér' : *vožd-se*;
s – s': *avtobus* : *avtobus-so*, *soks* 'síléc' : *soks-so* – *lavš* 'bölcső' : *lavš-se*, *šokš* 'ösz' : *šokš-se*;
z – ž: *kolhoz* : *kolhoz-so* – *kňaz* 'fejedelem' : *kňaz-se*;
c – č: *abzac* 'bekezdés' : *abzac-so* – *grač* 'fekete varjú' : *grač-se*, *koklač* 'taréj' : *koklač-se*;
l – l': *kal* 'hal' : *kal-so*, *tol* 'tűz' : *tol-so*, *val* 'szó' : *val-so* – *kal* 'fűzfa' : *kal-se*, *gospital* 'kórház' : *gospital-se*, *žal* 'szánalom' : *žal-se*;
n – ň: *kolgan* 'koponya' : *kolgan-so*, *rajon* 'körzet' : *rajon-so* – *gavaň* 'kikötő' : *gavaň-se*, *kšumaň* 'torma' : *kšumaň-se*, *lomaň* 'ember' : *lomaň-se*;

r – í: *mastor* 'föld' : *mastor-so*, *sur* 'ujj' : *sur-so* – *kař* 'nyírhéj cipő' : *kař-se*, *lamar* 'zelnicemeggy' : *lamar-se*, *umar* 'alma' : *umar-se*;
továbbá: *koj* 'szokás' : *koj-se*, *muzej* 'múzeum' : *muzej-se*, *žoj* 'csobogás' : *žoj-se*.

e) A szóvégi mássalhangzó zöngéssége nem megkülönböztető jegy:

t – d: *kanst* 'teher' : *kanst-so*, *parlament* : *parlament-se* – *tarad* 'ág' : *tarad-so*, *pojezd* 'vonat' : *pojezd-se*;
t' – d': *keret* 'eke' : *keret-se* – *ked* 'kéz' : *ked-se*;
s – z: *avtobus* : *avtobus-so*, *kiks* 'vonal' : *kiks-se* – *kolhoz* : *kolhoz-so*, *veřgiz* 'farkas' : *veřgiz-se*;
š – ž: *šokš* 'ősz' : *šokš-se* – *livež* 'veríték' : *livež-se*;
š – ž: *oš* 'város' : *oš-so* – *garaž* : *garaž-so*.

4. Elativus

a) A szóvégi magánhangzó/mássalhangzó oppozíció nem megkülönböztető jegy: *pire* 'kert' : *pire-ste*, *šelme* 'szem' : *šelme-ste*; *armija* 'hadsereg' : *armija-sto*, *čuvto* 'fa' : *čuvto-sto*, *moro* 'ének' : *moro-sto* – *ked* 'kéz' : *ked-ste*, *kilej* 'nyírfa' : *kilej-ste*, *mehel* 'mennybolt' : *mehel-ste*; *kal* 'hal' : *kal-sto*, *jarmak* 'pénz' : *jarmak-sto*, *žurnal* 'újság' : *žurnal-sto*.

b) A szóvégi mássalhangzó-torlódás nem megkülönböztető jegy: *ked* 'kéz' : *ked-ste*, *kem* 'csizma' : *kem-ste*, *lokšej* 'hattyú' : *lokšej-ste*; *por* 'kréta' : *por-sto*, *sur* 'ujj' : *sur-sto*, *ulav* 'szekér' : *ulav-sto*; ill. *čevks* 'fahasáb' : *čevks-ste*, *kaňst* 'kender' : *kaňst-ste*, *kařks* 'bocskorzsinór' : *kařks-ste*, *piks* 'kötél' : *piks-ste*; *kanst* 'teher' : *kanst-sto*, *vaks* 'arasz' : *vaks-sto*. Szabálytalan az -ss végű jövevényszavak kapcsolódása: *klass* 'osztály' : *klassto*.

c) A hangrend megkülönböztető jegy: *ked* 'kéz' : *ked-ste*, *kel* 'nyelv' : *kel-ste*, *kev* 'kő' : *kev-ste*, *mehel* 'mennybolt' : *mehel-ste*, *vele* 'fal' : *vele-ste*, *viř* 'erdő' : *viř-ste* – *čuvto* 'fa' : *čuvto-sto*, *jarmak* 'pénz' : *jarmak-sto*, *kal* 'hal' : *kal-sto*, *kov* 'hónap' : *kov-sto*, *mastor* 'föld' : *mastor-sto*, *očko* 'teknő' : *očko-sto*, *on* 'álm' : *on-sto*, *oš* 'város' : *oš-sto*, *tumo* 'tölgyfa' : *tumo-sto* (de ezt a szabályt felülírja a palatalizált/nem palatalizált mássalhangzók oppozíciója, vö. a következő ponttal).

d) A szóvégi mássalhangzó palatalizáltsága megkülönböztető jegy:

t – t': *institut* 'intézet' : *institut-sto* – *gař* 'fahíd' : *gař-ste*;
d – d': *zavod* 'üzem' : *zavod-sto* – *vožd* 'vezér' : *vožd-ste*;

s – š: *soks* 'síléc' : *soks-sto* – *šokš* 'ősz' : *šokš-ste*;
z – ž: *kolhoz* : *kolhoz-sto* – *kňaz* 'fejedelem' : *kňaz-ste*;
c – č: *abzac* 'bekezdés' : *abzac-sto* – *koklac* 'taréj' : *koklac-ste*;
l – l': *kal* 'hal' : *kal-sto*, *tol* 'tűz' : *tol-sto* – *kař* 'fűzfa' : *kař-ste*, *žal* 'szá-
nalom' : *žal-ste*;
n – n': *kolgan* 'koponya' : *kolgan-sto*, *rajon* 'körzet' : *rajon-sto* – *kšumaň* 'torma' : *kšumaň-ste*, *lomaň* 'ember' : *lomaň-ste*;
r – ř: *mastor* 'föld' : *mastor-sto*, *sur* 'ujj' : *sur-sto* – *kař* 'nyírhéj cipő' : *kař-ste*, *umar* 'alma' : *umar-ste*.

e) A szóvégi mássalhangzó zöngéssége nem megkülönböztető jegy:

t – d: *kanst* 'teher' : *kanst-sto*, *parlament* : *parlament-ste* – *tarad* 'ág' : *tarad-sto*, *pojezd* 'vonat' : *pojezd-ste*;
t' – d': *keret* 'eke' : *keret-ste* – *ked* 'kéz' : *ked-ste*;
s – z: *avtobus* : *avtobus-sto*, *kiks* 'vonal' : *kiks-ste* – *kolhoz* : *kolhoz-sto*, *veřgiz* 'farkas' : *veřgiz-ste*;
š – ž: *šokš* 'ősz' : *šokš-ste* – *livež* 'veríték' : *livež-ste*;
š – ž: *oš* 'város' : *oš-sto* – *garaž* : *garaž-sto*.

5. Prolativus

a) A szóvégi magánhangzó/mássalhangzó oppozíció megkülönböztető jegy. A szóvégi magánhangzó után -va rag áll (*kudo* 'ház' : *kudo-va*, *lopa* 'fale-
vél' : *lopa-va*, *očko* 'teknő' : *očko-va*, *tumo* 'tölgyfa' : *tumo-va*, *vele* 'fal' : *vele-va*), míg a mássalhangzót -ga, ill. -ka szuffixum követi (*kal* 'hal' : *kal-ga*, *ked* 'kéz' : *ked-ga*, *lej* 'folyó' : *lej-ga*, *sed* 'híd' : *sed-ga*, *viř* 'erdő' : *viř-ga* – *oš* 'város' : *oš-ka*, *piks* 'kötél' : *piks-ka*).

b) A szóvégi mássalhangzó-torlódás nem megkülönböztető jegy: *mastor* 'föld' : *mastor-ga*, *oš* 'város' : *oš-ka* – *mact* 'verem' : *mact-ka*, *piks* 'kötél' : *piks-ka*.

c) A hangrend nem megkülönböztető jegy: *ked* 'kéz' : *ked-ga*, *lej* 'folyó' : *lej-ga*, *piks* 'kötél' : *piks-ka*, *sed* 'híd' : *sed-ga*, *vele* 'fal' : *vele-va*, *viř* 'erdő' : *viř-ga* – *kal* 'hal' : *kal-ga*, *kudo* 'ház' : *kudo-va*, *očko* 'teknő' : *očko-va*, *oš* 'város' : *oš-ka*, *pakša* 'mező' : *pakša-va*, *tumo* 'tölgyfa' : *tumo-va*.

d) A szóvégi mássalhangzó palatalizáltsága nem megkülönböztető jegy: *kal* 'hal' : *kal-ga*, *kař* 'fűzfa' : *kař-ga*; *sad* 'kert' : *sad-ga*, *sed* 'híd' : *sed-ga*.

- e) A szóvégi mássalhangzó zöngéssége megkülönböztető jegy. Zöngétlen mássalhangzóhoz *-ka* (*karks* 'övé' : *karks-ka*, *mact* 'verem' : *mact-ka*, *oš* 'város' : *oš-ka*, *pesok* 'homok' : *pesok-ka*), zöngéshez pedig *-ga* (*kal* 'hal' : *kal-ga*, *kal* 'fűzfa' : *kal-ga*, *ked* 'kéz' : *ked-ga*, *kilej* 'nyírfa' : *kilej-ga*, *sed* 'híd' : *sed-ga*, *vir* 'erdő' : *vir-ga*) rag járul.

6. Dativus

- a) A szóvégi magánhangzó/mássalhangzó oppozíció részben megkülönböztető jegy. A magánhangzós szótó után mindig *-neň* rag áll (*ata* 'öreg' : *ata-neň*, *ava* 'nő' : *ava-neň*, *ki* 'út' : *ki-neň*, *kona* 'melyik' : *kona-neň*, *lija* 'másik' : *lija-neň*, *mirde* 'férj' : *mirde-neň*, *pala* 'ing' : *pala-neň*, *paťa* 'nővér' : *paťa-neň*, *tumo* 'tölgyfa' : *tumo-neň*, *vejke* 'egy' : *vejke-neň*), míg a mássalhangzóra végződő szavak után a szuffixum lehet *-neň* és *-neň*: *kal* 'hal' : *kal-neň*, *piks* 'kötél' : *piks-neň*; *kal* 'fűzfa' : *kal-neň*, *poj* 'nyárfa' : *poj-neň*, *šokš* 'ősz' : *šokš-neň*, *tev* 'dolog, munka' : *tev-neň*, *vir* 'erdő' : *vir-neň*.
- b) A szóvégi mássalhangzó-torlódás nem megkülönböztető jegy: *kal* 'hal' : *kal-neň*, *ked* 'kéz' : *ked-neň*, *vir* 'erdő' : *vir-neň* – *keňkš* 'ajtó' : *keňkš-neň*, *penč* 'kanál' : *penč-neň*, *piks* 'kötél' : *piks-neň*, *šokš* 'ősz' : *šokš-neň*, *vlašt* 'hatalom' : *vlašt-neň*.
- c) A hangrend nem megkülönböztető jegy: *ked* 'kéz' : *ked-neň*, *penč* 'kanál' : *penč-neň*, *piks* 'kötél' : *piks-neň*, *tev* 'dolog, munka' : *tev-neň*, *vele* 'falu' : *vele-neň*, *vir* 'erdő' : *vir-neň* – *jalga* 'barát' : *jalga-neň*, *kal* 'hal' : *kal-neň*, *kal* 'fűzfa' : *kal-neň*, *očko* 'teknő' : *očko-neň*, *oj* 'vaj' : *oj-neň*, *pala* 'ing' : *pala-neň*, *par* 'dézsa' : *par-neň*, *paťa* 'nővér' : *paťa-neň*, *poj* 'nyárfa' : *poj-neň*, *šokš* 'ősz' : *šokš-neň*, *tumo* 'tölgyfa' : *tumo-neň*.
- d) A szóvégi mássalhangzó palatalizáltsága megkülönböztető jegy:
t – ṭ: *atlet* 'atléta' : *atlet-neň*, *soldat* 'katona' : *soldat-neň*, *student* 'diák' : *student-neň* – *vlašt* 'hatalom' : *vlašt-neň*;
d – ḍ: *od* 'új' : *od-neň* – *ked* 'kéz' : *ked-neň*;
s – š: *kiks* 'vonal' : *kiks-neň*, *soks* 'síléc' : *soks-neň* – *šokš* 'ősz' : *šokš-neň*;
z – ž: *paz* 'isten' : *paz-neň*, *veřgiz* 'farkas' : *veřgiz-neň* – *kňaz* 'herceg' : *kňaz-neň*;
l – ḷ: *kal* 'hal' : *kal-neň* – *kal* 'fűzfa' : *kal-neň*;
r – ř: *iňazor* 'fejedelem' : *iňazor-neň*, *pioneer* 'úttörő' : *pioneer-neň* – *par* 'dézsa' : *par-neň*, *vir* 'erdő' : *vir-neň*; továbbá *oj* 'vaj' : *oj-neň*, *poj* 'nyárfa' : *poj-neň*; *tev* 'dolog, munka' : *tev-neň*.

- e) A szóvégi mássalhangzó zöngéssége nem megkülönböztető jegy:
t – d: *žurnalist* 'újságíró' : *žurnalist-neň* – *od* 'új' : *od-neň*;
ṭ – ḍ: *keret* 'eke' : *keret-neň* – *ked* 'kéz' : *ked-neň*;
s – z: *piks* 'kötél' : *piks-neň* – *paz* 'isten' : *paz-neň*;
š – ž: *šokš* 'ősz' : *šokš-neň* – *kňaz* 'herceg' : *kňaz-neň*;
š – ž: *keňkš* 'ajtó' : *keňkš-neň* – *emež* 'zöldség' : *emež-neň*.

7. Ablativus

- a) A szóvégi magánhangzó/mássalhangzó oppozíció részben megkülönböztető jegy. A magánhangzós szótó után mindig *-d'e/-do* rag áll (*aradži* 'nincstelenség' : *aradži-d'e*; *piče* 'fenyő' : *piče-d'e*, *pire* 'kert' : *pire-d'e*, *vele* 'falu' : *vele-d'e* – *kudo* 'ház' : *kudo-do*, *moda* 'föld, talaj' : *moda-do*, *pra* 'fej' : *pra-do*, *škola* 'iskola' : *škola-do*; *tumo* 'tölgyfa' : *tumo-do*), míg a mássalhangzóvégűek ragja *-de/-d'e/-do/-te/-t'e/-to* lehet (*veřgiz* 'farkas' : *veřgiz-de*, *viřez* 'bárány' : *viřez-de*; *kem* 'csizma' : *kem-d'e*, *medal* 'érem' : *medal-d'e*; *kal* 'hal' : *kal-do*, *kardaz* 'udvar' : *kardaz-do*; *piks* 'kötél' : *piks-te*, *končert* : *končert-te*; *tev* 'munka' : *tev-te*; *jarmak* 'pénz' : *jarmak-to*, *oš* 'város' : *oš-to*).
- b) Az erzában a szóvégi mássalhangzó-torlódás utolsó konzonánisa csak az idegen (orosz) eredetű szavakban lehet zöngés. Az általam összeállított szóvégmutatozó jegyzékben *-g*, *-v*, *-z*, *-ž*, *-j*, *-m*, *-n*, *-ň*, *-l*, *-ḷ*, *-r* és *-ř* utótagú tövégi mássalhangzó-kapcsolatot nem találtam, a *-b* végűekre is csak kettőt (*gerb* 'címer', *gorb* 'púp'). Mintegy tucatnyi a *-d* végű (*absurd*, *billiard*, *dramaturg* stb.), ill. akad *-d'* végű is (*vožd* 'vezér'). Mivel az erzában a *-d* és *-d'* végűek csak zöngétlen mássalhangzóval kezdődő ablativusi ragot vehetnek fel (lásd az e. pontban írottakat), így gyakorlatilag a mássalhangzó-torlódáshoz kapcsolódó szuffixum csak *-te/-t'e/-to* lehet, ennek értelmében e jelenséget tekinthetjük részben megkülönböztető jegynek. Zöngétlen konzonánusra végződő mássalhangzó-torlódások: *pileks* 'fülbevaló' : *pileks-te*; *keňkš* 'ajtó' : *keňkš-te*, *komš* 'hús' : *komš-te*, *levš* 'faháncs' : *levš-te*, *šokš* 'ősz' : *šokš-te*, *teřt* 'béklyó' : *teřt-te*, *venč* 'csónak' : *venč-te*; *čakš* 'fazék' : *čakš-to*, *ejkakš* 'gyerek' : *ejkakš-to*, *soks* 'síléc' : *soks-to*, *šolt* 'tó' : *šolt-to*.
- c) A hangrend megkülönböztető jegy: *veřgiz* 'farkas' : *veřgiz-de*, *viřez* 'bárány' : *viřez-de*; *čev* 'aprófa' : *čev-d'e*, *ežem* 'pad, lóca' : *ežem-d'e*, *kilej* 'nyírfa' : *kilej-d'e*, *pel* 'felhő' : *pel-d'e*, *piče* 'fenyő' : *piče-d'e*, *pire* 'kert' :

piře-d'e, *tev* 'dolog, munka' : *tev-d'e*; *pileks* 'fülszevaló' : *pileks-te*; *keňks* 'ajtó' : *keňks-t'e*, *levš* 'faháncs' : *levš-t'e*, *teřt* 'béklyó' : *teřt-t'e* – *kardaz* 'udvar' : *kardaz-do*, *kudo* 'ház' : *kudo-do*, *lov* 'hó' : *lov-do*, *seřa* 'makk' : *seřa-do*, *tarvaz* 'sarló' : *tarvaz-do*, *tulo* 'dugó' : *tulo-do*, *tumo* 'tölgyfa' : *tumo-do*, *vakan* 'tál' : *vakan-do*, *val* 'szó' : *val-do*; *ejkakš* 'gyerek' : *ejkakš-to*, *oš* 'város' : *oš-to*, *sod* 'korom' : *sod-to*, *soks* 'síléc' : *soks-to*, *šolt* 'tó' : *šolt-to*, *tarad* 'faág' : *tarad-to* (de ezt a szabályt felülírja a palatalizált/nem palatalizált mássalhangzók oppozíciója, vö. a következő pontban írottakkal).

- d) A szóvégi mássalhangzó, ill. a szó palatalizáltsága megkülönböztető jegy:
 1) *-de* ~ *-d'e*: *pioneer* 'úttörő' : *pioneer-de*, *veřgiz* 'farkas' : *veřgiz-de*, *viřez* 'bárány' : *viřez-de* – *čev* 'aprófa' : *čev-d'e*, *ežem* 'pad, lóca' : *ežem-d'e*, *kal* 'fűzfa' : *kal-d'e*, *kavor* 'porc' : *kavor-d'e*, *kem* 'csizma' : *kem-d'e*, *kilej* 'nyírfa' : *kilej-d'e*, *koj* 'szokás' : *koj-d'e*, *oj* 'vaj' : *oj-d'e*, *pař* 'dézsa' : *pař-d'e*, *pel* 'felhő' : *pel-d'e*, *piče* 'fenyő' : *piče-d'e*, *piře* 'kert' : *piře-d'e*, *rož* 'rozs' : *rož-d'e*, *šovoň* 'agyag' : *šovoň-d'e*, *tev* 'dolog, munka' : *tev-d'e*, *umař* 'alma' : *umař-d'e*, *viř* 'erdő' : *viř-d'e* (a veláris hangrendű, nem palatális mássalhangzót tartalmazó szavak ablativusa *-do*: *kal-do*, *kardaz-do*, *lov-do*); 2) *-te* ~ *-t'e*: *obed* 'ebéd' : *obed-te*, *piks* 'kötél' : *piks-te*, *pileks* 'fülszevaló' : *pileks-te* – *keňks* 'ajtó' : *keňks-t'e*, *levš* 'faháncs' : *levš-t'e*, *šoks* 'ősz' : *šoks-t'e*, *teķš* : *teķš-t'e*, *teřt* 'béklyó' : *teřt-t'e*, *venč* 'csónak' : *venč-t'e* (a veláris hangrendű, nem palatális mássalhangzót tartalmazó szavak ablativusa *-to*: *karks-to*, *oš-to*, *soks-to*).

- e) A szóvégi mássalhangzó zöngéssége megkülönböztető jegy:

-tel-de: *piks* 'kötél' : *piks-te*, *pileks* 'fülszevaló' : *pileks-te* – *veřgiz* 'farkas' : *veřgiz-de*, *viřez* 'bárány' : *viřez-de*;
-t'e/-d'e: *komš* 'hús' : *komš-t'e*, *šoks* 'ősz' : *šoks-t'e* – *araž* 'szükség, hiány' : *araž-d'e*, *rož* 'rozs' : *rož-d'e*;
-tol-do: *karks* 'öv' : *karks-to*, *soks* 'síléc' : *soks-to*; *oš* 'város' : *oš-to* – *kardaz* 'udvar' : *kardaz-do*, *ruz* 'orosz' : *ruz-do*, *tarvaz* 'sarló' : *tarvaz-do*; *garaž* : *garaž-do*.

Mivel az erzában az egymás mellé kerülő azonos zöngés mássalhangzók zöngétlenednek, tehát a *-d* és a *-d'* után sem állhat ugyanolyan mássalhangzó (vö. Bubrih 1953: 22–23; Keresztes 1990: 35), a tővégi *t* : *d* és *t'* : *d'* oppozíciók zöngés párja nem rendelődik alá a zöngésségi kapcsolódási szabálynak: *končert* : *končert-te*, *šolt* 'tó' : *šolt-to*, *mact* 'verem' : *mact-to*;

d'ogot 'kátrány' : *d'ogot-te*; *de lad* 'szokás' : *lad-to*, *tarad* 'faág' : *tarad-to*; *ked* 'kéz' : *ked-t'e*, *med* 'méz' : *med-t'e*, *šed* 'híd' : *šed-t'e*, *šelved* 'könyv' : *šelved-t'e*.

8. Abessivus

- a) A szóvégi magánhangzó/mássalhangzó oppozíció megkülönböztető jegy.
 A szóvégi magánhangzó után *-vt'eme/-vtomo* rag áll (*lepe* 'égerfa' : *lepe-vt'eme*, *piřge* 'láb' : *piřge-vt'eme*, *šelme* 'híd' : *šelme-vt'eme* – *kudo* 'ház' : *kudo-vtomo*, *pra* 'fej' : *pra-vtomo*, *sudo* 'orr' : *sudo-vtomo*), míg a mássalhangzót (a *v*-nélküli) *-teme/-t'eme/-tomo* szuffixum követi (*kiks* 'vonal' : *kiks-teme*, *veřgiz* 'farkas' : *veřgiz-teme*; *ked* 'kéz' : *ked-t'eme*, *kilej* 'nyírfa' : *kilej-t'eme*, *tev* 'dolog, munka' : *tev-t'eme*; *kal* 'hal' : *kal-tomo*, *sur* 'ujj' : *sur-tomo*, *tarad* 'faág' : *tarad-tomo*). Ugyanez a szabály érvényes az idegen szavakra is: *pioneer* 'úttörő' : *pioneer-teme*; *klub* 'klub' : *klub-tomo*, *traktor* 'traktor' : *traktor-tomo*.
- b) A szóvégi mássalhangzó-torlódás nem megkülönböztető jegy: *veřgiz* 'farkas' : *veřgiz-teme* – *lezks* 'haszon' : *lezks-teme*, *piks* 'kötél' : *piks-teme*, *vižks* 'szégyen' : *vižks-teme*; *kel* 'nyelv' : *kel-t'eme* – *keňks* 'ajtó' : *keňks-t'eme*; *sur* 'ujj' : *sur-tomo* – *potmaks* 'fenék' : *potmaks-tomo*;
- c) A hangrend megkülönböztető jegy: *ked* 'kéz' : *ked-t'eme*, *kem* 'csizma' : *kem-t'eme*, *kiks* 'vonal' : *kiks-teme*, *kilej* 'nyírfa' : *kilej-t'eme*, *lepe* 'égerfa' : *lepe-vt'eme*, *piks* 'kötél' : *piks-teme*, *piřge* 'láb' : *piřge-vt'eme*, *sed* 'híd' : *sed-t'eme*, *šelme* 'szem' : *šelme-vt'eme*, *teře* 'tél' : *teře-vt'eme*, *tev* 'dolog, munka' : *tev-t'eme*, *veře* 'falu' : *veře-vt'eme*, *veřgiz* 'farkas' : *veřgiz-teme*, *viř* 'erdő' : *viř-t'eme* – *kal* 'hal' : *kal-tomo*, *kudo* 'ház' : *kudo-vtomo*, *lopa* 'falevél' : *lopa-vtomo*, *lov* 'hó' : *lov-tomo*, *očko* 'teknő' : *očko-vtomo*, *oš* 'város' : *oš-tomo*, *pakša* 'mező' : *pakša-vtomo*, *pra* 'fej' : *pra-vtomo*, *saraz* 'tyúk' : *saraz-tomo*, *sudo* 'orr' : *sudo-vtomo*, *sur* 'ujj' : *sur-tomo*, *tarad* 'faág' : *tarad-tomo*, *traktor* 'traktor' : *traktor-tomo*, *tumo* 'tölgyfa' : *tumo-vtomo*, *utom* 'csűr' : *utom-tomo* (de ezt a szabályt felülírja a palatalizált/nem palatalizált mássalhangzók oppozíciója, vö. a következő ponttal).
- d) A szóvégi mássalhangzó palatalizáltsága megkülönböztető jegy: *piks* 'kötél' : *piks-teme*, *pioneer* 'úttörő' : *pioneer-teme*, *veřgiz* 'farkas' : *veřgiz-teme* – *pej* 'fog' : *pej-t'eme*, *preř* 'ész' : *preř-t'eme*, *vajgel* 'hang' : *vajgel-t'eme*, *kilej* 'nyírfa' : *kilej-t'eme*, *sed* 'híd' : *sed-t'eme*, *tev* 'dolog, munka' : *tev-t'eme*; *oj* 'vaj' : *oj-t'eme*, *umař* 'alma' : *umař-t'eme* (a veláris hangrendű, nem palatális mássalhangzót tartalmazó szavak ablativusa *-tomo*: *kal-tomo*, *sur-tomo*).

- e) A szóvégi mássalhangzó zöngéssége nem megkülönböztető jegy:
p – b: *kalejdoskop* : *kalejdoskop-tomo* – *klub* : *klub-tomo*;
t – d: *kanst* 'teher' : *kanst-tomo* – *tarad* 'ág' : *tarad-tomo*;
t' – d': *keret* 'eke' : *keret-teme* – *ked* 'kéz' : *ked-teme*;
s – z: *kiks* 'vonal' : *kiks-teme* – *veřgiz* 'farkas' : *veřgiz-teme*;
ř – ř: *oš* 'város' : *oš-tomo* – *garař* : *garař-tomo*.

9. Translativus⁵

- a) A szóvégi magánhangzó/mássalhangzó oppozíció részben megkülönböztető jegy. A magánhangzós szótó után mindig *-ks* rag áll (*moro* 'ének' : *moro-ks*, *očko* 'teknő' : *očko-ks*, *šelme* 'szem' : *šelme-ks*, *tumo* 'tölgyfa' : *tumo-ks*, *valma* 'ablak' : *valma-ks*, *vele* 'falú' : *vele-ks*), míg a mássalhangzóra végződők szuffixuma (*-ks*)/*-eks*/*-oks*: *kal* 'hal' : *kal-ks*, *vir* 'erdő' : *vir-ks*; *ked* 'kéz' : *ked-eks*, *penč* 'kanál' : *penč-eks*; *oš* 'város' : *oš-oks*, *ejkakř* 'gyerek' : *ejkakř-oks*.
- b) A szóvégi mássalhangzó-torlódás részben megkülönböztető jegy. Az egyszerű mássalhangzóra végződő szavak translativusa ingadozhat (lásd az idevágó lábjegyzetben írottakat): *kal* 'hal' : *kal-ks*, *kem* 'csizma' : *kem-eks*, *oš* 'város' : *oš-oks*, a torlódást viszont mindig *-Vks* követi: *penč* 'kanál' : *penč-eks*, *šokř* 'ősz' : *šokř-eks*, *ejkakř* 'gyerek' : *ejkakř-oks* (de ezt a

⁵ A kézikönyvek, grammatikák e kérdésben nem teremtenek világos helyzetet. A Grammatika (159) nem foglal állást („в словах с согласной основой перед морфемой *-кс* может появляться гласный звук”). A Moszin–Bajuskin-féle nyelvkönyv szerint (70–71) a magánhangzós alak csak akkor fordul elő, ha a tő utolsó hangja zöngétlen mássalhangzó vagy *z* (*piks-eks*, *studěnt-eks*, *penč-eks*, *ejkakř-oks* – a szerzők a mássalhangzó-torlódást nem tekintik fontos jegynek –, *tarvaz-oks*, *kardaz-oks*, *veřgiz-eks*, *řiveř-eks* – Moszinék a cirill átírás miatt nem különböztetik meg a *z/ř* hangokat), minden más esetben a magánhangzó nélküli verzió használatos: *kař-ks*, *kal-ks*. Keresztes (1990: 55) megkülönbözteti az egy mássalhangzóra (*kal-ks*) és a mássalhangzó-kapcsolatra (*karks-oks*) végződő szavakat. Zaicz (1998: 193) példaparadigmájában a *vir-ks* alak szerepel. Az Eřžan kel' szerint (82) viszont a *-ks* csak magánhangzós tőhöz kapcsolódhat, mássalhangzós tő után mindig a *-Vks* alak áll: *por-o-ks*, *pař-e-ks*, *pel'-e-ks*, *kem-e-ks*, *kev-e-ks*. Mészáros (1998: 18) ehhez igazodva egyértelműen a magánhangzós változatok mellett foglal állást: *ruz-oks*, *řemeč-eks*, *řved-eks*. – Perdöntő erejű lehet a gyakorlati vizsgálat: az Eřžan Mastor internetes anyagában több mint 70 -C végű translativusi alakot találtam, ezek kivétel nélkül magánhangzóval kapcsolódnak! (Valószínűnek tartom, hogy fontos tényező a *-ks* nomenképzőtől való elkülönülés.) Mindezek alapján szabályosnak a *-Vks* változatot tekintem, de a megkülönböztető jegyek leírása során figyelembe veszem az ingadozásokat is.

- szabályt felülírja a palatalizált/nem palatalizált mássalhangzók oppozíciója, vö. a következő ponttal).
- c) A hangrend megkülönböztető jegy: *himik* 'vegész' : *himik-eks*, *kel'* 'nyelv' : *kel'-eks*, *pel'* 'felhő' : *pel'-eks*, *seřej* 'magas' : *seřej-eks*, *tejter* 'lány' : *tejter-eks*, *řev* 'munka' : *řev-eks* – *gorňipov* 'boglárika' : *gorňipov-oks*, *jarmak* 'pénz' : *jarmak-oks*, *jat* 'ellenség' : *jat-oks*, *kulak* : *kulak-oks*, *on* 'álom' : *on-oks*, *por* 'kréta' : *por-oks*, *tatar* : *tatar-oks*, *uroz* 'árva' : *uroz-oks*.
- d) A szóvégi mássalhangzó palatalizáltsága megkülönböztető jegy:
t – t': *jat* 'ellenség' : *jat-oks*, *fakt* 'tény' : *fakt-oks* – *smust'* 'jelentés' : *smust'-eks*;
d – d': *lad* 'szokás' : *lad-oks* – *vožd'* 'vezér' : *vožd'-eks*;
s – ř: *soks* 'síléc' : *soks-oks* – *šokř* 'ősz' : *šokř-eks*;
z – ř: *uroz* 'árva' : *uroz-oks* – *kňaz* 'herceg' : *kňaz-eks*;
n – ř: *on* 'álom' : *on-oks*, *řpion* : *řpion-oks* – *lomaň* 'ember' : *lomaň-eks*;
r – ř: *orgaňizator* 'szervező' : *orgaňizator-oks*, *por* 'kréta' : *por-oks*, *tatar* : *tatar-oks* – *bogatiř* 'hős' : *bogatiř-eks*, *pař* 'dézsa' : *pař-eks*;
 továbbá: *guj* 'kígyó' : *guj-eks*, *koj* 'szokás' : *koj-eks*.
- e) A szóvégi mássalhangzó zöngéssége nem megkülönböztető jegy:
t – d: *artist* : *artist-eks* – *logoped* : *logoped-eks*;
t' – d': *smust'* 'jelentés' : *smust'-eks* – *vožd'* 'vezér' : *vožd'-eks*;
k – g: *jarmak* 'pénz' : *jarmak-oks* – *pedagog* : *pedagog-oks*;
s – z: *karks* 'öv' : *karks-oks* – *uroz* 'árva' : *uroz-oks*;
ř – ř: *ejkakř* 'gyerek' : *ejkakř-oks* – *čuz'* 'árpa' : *čuz'-oks*.

A translativus *-ks* ragja alakilag egybeesik a *-ks* nomenképzővel. A fentebb vázolt kapcsolódási alapszabályok a rag legtöbbször a mássalhangzóra végződő szótó után *e/o* magánhangzóval bővül, míg a képző közvetlenül a mássalhangzós tőhöz járul, pl. *ařamařks* 'cseresznyefa' < *ařamař* 'cseresznye', *bugořks* 'halom' < *bugoř* 'halom', *gubonks* 'dombos, halmos' < *gubon* 'domb', *iňzejks* 'málnabokor' < *iňzej* 'málna', *jonks* 'oldal, irány' < *jon* 'fél, oldal', *kařks* 'nyírhéjű fűzője' < *kař* 'nyírhéjű', *ketks* 'karkötő' < *ked* 'kéz', *lomks* 'zelnicefa' < *lom* 'zelnice', *lomzorks* 'zelnicefa' < *lomzor* 'zelnice', *mastorks* 'padló' < *mastor* 'föld, talaj', *meňelks* 'időjárás' < *meňel* 'égbolt', *ňetks* 'szár, (fű)szál' < *ňed* 'szár', *nudejks* 'nád, nádas' < *nudej* 'nád', *pelks* 'rész, részlet' < *pel* 'fél', *vajgelks* 'visszhang' < *vajgel* 'hang', *valks* 'szótár' < *val* 'szó'. (Lényegét tekintve ugyanez a kapcsolódási szabály

jellemzi az igéből képzett főneveket is: az igető magánhangzójának kiesése után -C + ks hangkapcsolat jön létre, pl. *ad'ėravks* 'karcolás' < *ad'ėra-* 'kapar', *amol'd'avks* 'kimert folyadék' < *amol'da-* 'merít', *anel'ks* 'kényeztetés' < *anela-* 'megvendégel', *čar'kot'ks* 'fogalom' < *čarkod'e-* 'ért', *čikork's* 'csikorgás' < *čikordo-* 'csikorog', *čovork's* 'keverék' < *čovo'ra-* 'kever, összekever', *eskel'ks* 'lépés' < *eskel-* 'sétál, lép', *inze'l'ks* 'forgács' < *inzed'e-* 'gyalul', *kopork's* 'korty' < *kopo'ra-* 'hörpint', *nulgo't'ks* 'utálatos' < *nulgo'd'e-* 'utál', *vač'ko't'ks* 'ütés' < *vač'kod'e-* 'megüt' stb.)

A kapcsolódási szabályok alapján tehát az erzában elkülönül a képző és a rag:⁶ *sur* 'ujj' > *sur-oks* (translat.) – *surks* 'gyűrű'; *me'nel* 'égbolt' > *me'nel'eks* (translat.) – *me'nel-ks* 'időjárás'; *pižol* 'berkenye' > *pižol-oks* (translat.) – *pižol-ks* 'berkenyefa' stb. Ugyanakkor a magánhangzóvégű névszók között homonímia áll fenn: *le'нге* 'hárs' > *le'ngeks* translat. és 'hársfa', *va'rga* 'kesztyű' > *va'rgaks* translat. és 'kesztyű', *viš'na* 'cseresznye' > *viš'naks* translat. és 'cseresznyefa' stb.

10. Comparativus⁷

a) A szóvégi magánhangzó/mássalhangzó oppozíció részben megkülönböztető jegy, a rag a magánhangzós tövek után mindig *-ška* (*ava* 'nő' : *ava-ška*,

⁶ A moksában viszont: *kev-ks*, *loma'ń-ks*, ott tehát a helyzet sokkal bonyolultabb.

⁷ A kézikönyvek a comparativus kapcsolódásai szabályainak leírása során sem egységesek. A Grammatika 1980 nem foglal egyértelmű állást: „суффикс компаратива -шка может присоединяться непосредственно к основе слова или посредством гласной” (158). Az Et'zan kel' a magánhangzó nélküli változatot fogadja el: „Sonze suffiksok karmi ul'eme -ška, konaš poladovi valluov'it'e'ń šulmavkstomo: *kuz-ška*” [a -ška szuffixum kötőhang nélkül kapcsolódik a tőhöz] (81). A Chretomathia Morduinica a mássalhangzó-torlódást emeli ki: „a [comparativus] rendszerint a szó alapalakjához járul, csak a mássalhangzó-kapcsolatra végződő szavak bővülnek magánhangzóval” (Keresztes 1990: 55). Moszin–Bajuskin a következő szabályt írja le: „sanoissa, jotka p'äättyvät konsonantteihin z, s, t, ž, š, č, on p'äätteen edellä sidevokaali” [a z, s, t, ž, š, č mássalhangzóra végződő szavakban a rag előtt van kötőhangzó] (73). Mészáros Edit nyelvkönyvében a comparativust a genitívus megalkotásával kapcsolja össze: „kapcsolódásának szabályai a genitívuséval egyeznek: *vaz-oška* 'borjúnyí'” (77). – Láthatjuk tehát, hogy a leíró nyelvtanok két mozzanatot tekintenek egyértelműnek: a magánhangzóra, illetőleg a mássalhangzó-torlódásra végződő szavak és a rag kapcsolódását. Az egy mássalhangzóra végződő szavak közül a kézikönyvek példaanyagában és az Et'zan Mastor szövegében egyaránt előfordulnak kötőhangzós és anélküli alakok. A megkülönböztető jegyek taglalása során a rendszerszerűséget, azaz a genitívus, latívus és translatívus kapcsolódásával megegyező szabályokat tekintem alapesetnek, de mindenütt kitérek az ingadozó alakok bemutatására is.

ka'ńsoro 'kendermag' : *ka'ńsoro-ška*, *kavto* 'kettő' : *kavto-ška*, *kilo* 'kilogramm' : *kilo-ška*, *kolmo* 'három' : *kolmo-ška*, *koto* 'hat' : *koto-ška*, *kudo* 'ház' : *kudo-ška*, *minuta* 'perc' : *minuta-ška*, *ned'la* 'hét' : *ned'la-ška*, *pando* 'domb' : *pando-ška*, *piče* 'fenyő' : *piče-ška*, *sati* 'elég' : *sati-ška*, *šatko* 'szikra' : *šatko-ška*, *šel'me* 'szem' : *šel'me-ška*, *vajgel'be* 'verszta' : *vajgel'be-ška*, *val'ma* 'ablak' : *val'ma-ška*, a mássalhangzóra végződők között pedig rendszerszerűen (vö. a 7. lábjegyzetben írottakat) *-Vška* (*lej* 'folyó' : *lej-eška*, *rivež* 'róka' : *rivež-eška*; *kolhoz* : *kolhoz-oška*, *vaz* 'borjú' : *vaz-oška*), ugyanakkor *-ška* alakokkal is találkozhatunk: *kal* 'hal' : *kal-ška*, *ke'd* 'kéz' : *ke'd-ška*, *keme'ń* 'tíz' : *keme'ń-ška*, *kev* 'kő' : *kev-ška*, *kotgeme'ń* 'hatvan' : *kotgeme'ń-ška*, *kov* 'hónap' : *kov-ška*, *loma'ń* 'ember' : *loma'ń-ška*, *vi'r* 'erdő' : *vi'r-ška*). A szóvégi szibiláns után általában van kötőhangzó: *čas* 'óra' : *čas-oška*, *oš* 'város' : *oš-oška* (de: *kuz* 'lucfenyő' : *kuz-ška*).

b) A szóvégi mássalhangzó-torlódás részben megkülönböztető jegy. Az egyszerű mássalhangzóra végződő szavak comparativusa ingadozhat (lásd fentebb), a torlódásos végűké viszont mindig *-Vška* alakú: *ka'ńst* 'kender' : *ka'ńst-eška*, *kom's* 'hús' : *kom's-eška*, *penč* 'kanál' : *penč-eška*, *piks* 'kötél' : *piks-eška*, *řeps* 'tarlórépa' : *řeps-eška*, *šok's* 'ősz' : *šok's-eška*, *vel'ks* 'takaró' : *vel'ks-eška*, *venč* 'csónak' : *venč-eška*; *karks* 'bocskor' : *karks-oška*, *mact* 'pince' : *mact-oška*, *soks* 'síléc' : *soks-oška*.

c) A hangrend – a magánhangzós szuffixum kapcsolódása során – megkülönböztető jegy: *lej* 'folyó' : *lej-eška*, *penč* 'kanál' : *penč-eška*, *piks* 'kötél' : *piks-eška*, *rivež* 'róka' : *rivež-eška*, *venč* 'csónak' : *venč-eška* – *karks* 'bocskor' : *karks-oška*, *kolhoz* : *kolhoz-oška*, *mact* 'pince' : *mact-oška*, *soks* 'síléc' : *soks-oška*, *vaz* 'borjú' : *vaz-oška*.

d) A szóvégi mássalhangzó palatalizáltsága a kötőhangzót tartalmazó szuffixum kapcsolódásakor megkülönböztető jegy: *ka'ńst* 'kender' : *ka'ńst-eška*, *kom's* 'hús' : *kom's-eška*, *šok's* 'ősz' : *šok's-eška* – *karks* 'bocskor' : *karks-oška*, *mact* 'pince' : *mact-oška*, *soks* 'síléc' : *soks-oška*. A kötőhangzó nélküli variációkban nem megkülönböztető jegy: *kal* 'hal' : *kal-ška* – *ka'l* 'fűzfa' : *ka'l-ška*.

e) A szóvégi mássalhangzó zöngéssége nem megkülönböztető jegy: *mact* 'pince' : *mact-oška* – *akkord* : *akkord-oška*; *karks* 'bocskor' : *karks-oška*, *soks* 'síléc' : *soks-oška* – *kolhoz* : *kolhoz-oška*, *vaz* 'borjú' : *vaz-oška*; *oš* 'város' : *oš-oška* – *čuž* 'árpa' : *čuž-oška*.

11. Illativus

a) A szóvégi magánhangzó/mássalhangzó oppozíció nem megkülönböztető jegy, a rag mindig -s: *či* 'nap' : *či-s*, *čokšne* 'este' : *čokšne-s*, *čuvto* 'fa' : *čuvto-s*, *ije* 'év' : *ije-s*, *kize* 'nyár' : *kize-s*, *kudo* 'ház' : *kudo-s*, *mir'de* 'férj' : *mir'de-s*, *pile* 'fűl' : *pile-s*, *přa* 'fej' : *přa-s* – *kal* 'hal' : *kal-s*, *ked* 'kéz' : *ked-s*, *keskav* 'zsák' : *keskav-s*, *luv* 'alap, szám' : *luv-s*, *mastor* 'föld' : *mastor-s*, *od* 'új' : *od-s*, *vakan* 'tál' : *vakan-s*, *val* 'szó' : *val-s*.

b) A szóvégi mássalhangzó-torlódás nem megkülönböztető jegy: *lomaň* 'ember' : *lomaň-s*, *luv* 'alap, szám' : *luv-s*, *mukoř* 'tuskó' : *mukoř-s*, *oš* 'város' : *oš-s*, *pel* 'felhő' : *pel-s*, *přev* 'ész' : *přev-s*, *sojuz* 'szövetség' : *sojuz-s*, *šedej* 'szív' : *šedej-s*, *ved* 'víz' : *ved-s* – *kirks* 'kör' : *kirks-s*, *konkurs* 'verseny' : *konkurs-s*, *mact* 'pince' : *mact-s*. Egyetlen kivételt találtam, a szóvégi -ss után a rag magánhangzóval bővül: *klass* 'osztály' : *klass-os*. Ezt azonban különálló csoportnak nem vettem fel, mivel a szóvégműtató szójegyzék tanúbizonysága szerint csak néhány orosz/idegen eredetű szó végén állhat e gemináta: *komprëss*, *kompromiss*, *kongress*, *kross*.

c) A hangrend nem megkülönböztető jegy: *ked* 'kéz' : *ked-s*, *mir'de* 'férj' : *mir'de-s*, *pile* 'fűl' : *pile-s*, *vele* 'falu' : *vele-s*, *viř* 'erdő' : *viř-s* – *kal* 'hal' : *kal-s*, *očko* 'teknő' : *očko-s*, *oš* 'város' : *oš-s*, *tumo* 'tölgyfa' : *tumo-s*, *umař* 'alma' : *umař-s*, *vakan* 'tál' : *vakan-s*.

d) A szóvégi mássalhangzó palatalizáltsága nem megkülönböztető jegy:⁸
t – t': *dokument* : *dokument-s* – *gošt* 'vendég' : *gošt-s*;
d – d': *od* 'új' : *od-s* – *ved* 'víz' : *ved-s*;
s – s': *kirks* 'kör' : *kirks-s* – *zapis* 'írás, felirat' : *zapis-s*;
z – ž: *vergiz* 'farkas' : *vergiz-s* – *kňaz* 'herceg' : *kňaz-s*;
l – l': *val* 'szó' : *val-s*, – *kel* 'nyelv' : *kel-s*, *pel* 'felhő' : *pel-s*;
r – ř: *mastor* 'föld' : *mastor-s* – *mukoř* 'tuskó' : *mukoř-s*, *viř* 'erdő' : *viř-s*.

e) A szóvégi mássalhangzó zöngéssége nem megkülönböztető jegy:
t – d: *mact* 'pince' : *mact-s* – *od* 'új' : *od-s*;
t' – d': *kaňst* 'kender' : *kaňst-s* – *ked* 'kéz' : *ked-s*;
s – z: *kirks* 'kör' : *kirks-s* – *sojuz* 'szövetség' : *sojuz-s*;
š – ž: *keňkš* 'ajtó' : *keňkš-s* – *garaž* : *garaž-s*.

⁸ A palatális *š* „foglalt”, a determinatív ragozás nominatívusi alakjának szuffixuma.

Az egyes esetragok megkülönböztető jegyeinek összefoglaló táblázatai:⁹

	Genitivus (-ń, -eń, -oń)		Lativus (-v, -ev, -ov)	
a) -V / -C	+	<i>moda-ń</i> : <i>keľ-eń</i> <i>kal-oń</i>	+	<i>moda-v</i> : <i>keľ-ev</i> <i>kal-ov</i>
b) -C / -CC	-		-	
c) -V- pal/vel	+	<i>piks-eń</i> : <i>utom-oń</i>	+	<i>piks-ev</i> : <i>utom-ov</i>
d) -C pal/nonpal	+	<i>kaľ-eń</i> : <i>kal-on</i>	+	<i>kaľ-ev</i> : <i>kal-ov</i>
e) -C zö/zt	-		-	
	Inessivus (-se, -so)		Elativus (-ste, -sto)	
a) -V / -C	-		-	
b) -C / -CC	-		-	
c) -V- pal/vel	+	<i>kem-se</i> : <i>sur-so</i>	+	<i>kem-ste</i> : <i>sur-sto</i>
d) -C pal/nonpal	+	<i>kaľ-se</i> : <i>kal-so</i>	+	<i>kaľ-ste</i> : <i>kal-sto</i>
e) -C zö/zt	-		-	
	Prolativus (-va, -ga, -ka)		Dativus (-neń, -řeń)	
a) -V / -C	+	<i>moda-va</i> : <i>kaľ-ga</i> <i>oš-ka</i>	(+)	<i>ava-řeń</i> : <i>poj-řeń</i> <i>piks-řeń</i>
b) -C / -CC	-		-	
c) -V- pal/vel	-		-	
d) -C pal/nonpal	-		+	<i>kaľ-řeń</i> : <i>kaľ-řeń</i>
e) -C zö/zt	+	<i>kaľ-ga</i> : <i>oš-ka</i>	-	
	Ablativus (-de/-d'e/-do/-te/-t'e/-to)		Abessivus (-vt'eme/-vtomo/-t'eme/-t'omo)	
a) -V / -C	(+)	<i>-do/-d'e</i> : 6 ragvált.	+	<i>oľa-vtomo</i> : <i>kaľ-tomo</i>
b) -C / -CC	(+)	6 ragvált. : <i>-to/-te/-t'e</i>	-	
c) -V- pal/vel	+	<i>piks-te</i> : <i>oš-to</i>	+	<i>piks-teme</i> : <i>oš-tomo</i>
d) -C pal/nonpal	+	<i>keľ-d'e</i> : <i>veřgiz-de</i>	+	<i>kaľ-t'eme</i> : <i>kaľ-tomo</i>
e) -C zö/zt	+	<i>kaľ-do</i> : <i>oš-to</i>	-	

⁹ A csak részben megkülönböztető jegyeket (+) jellel, a translativus és a comitativus ingadozó alakjait a rendszerszerűség (azaz a genitivushoz hasonló szabályok) szempontja alapján + jellel vettem fel.

	Translativus (-ks, -eks, -oks)		Comparativus (-ška, -eška, -oška)	
a) -V / -C	+	<i>moro-ks</i> : <i>ked'-eks</i> <i>oš-oks</i>	+	<i>kilo-ška</i> : <i>lej-eška</i> <i>vaz-oška</i>
b) -C / -CC	+	<i>kel'-ks</i> : <i>piks-eks</i>	+	<i>ked'-ška</i> : <i>piks-eška</i>
c) -V- pal/vel	+	<i>tev-eks</i> : <i>por-oks</i>	+	<i>piks-eška</i> : <i>soks-oška</i>
d) -C pal/nonpal	+	<i>šokś-eks</i> : <i>soks-oks</i>	+	<i>šokś-eška</i> : <i>soks-oška</i>
e) -C zö/zť	-		-	

Illativus (-s)

a) -V / -C	-
b) -C / -CC	-
c) -V- pal/vel	-
d) -C pal/nonpal	-
e) -C zö/zť	-

	Gen	Lat	Iness	Elat	Prol	Dat	Abl	Abe	Trs	Com	Illat
a) -V / -C	+	+	-	-	+	(+)	(+)	+	+	+	-
b) -C / -CC	-	-	-	-	-	-	(+)	-	+	+	-
c) -V- pal/vel	+	+	+	+	-	-	+	+	+	+	-
d) -Cpal/nonpal	+	+	+	+	-	+	+	+	+	+	-
e) -C zö/zť	-	-	-	-	+	-	+	-	-	-	-

A megkülönböztető jegyek nem egyforma erővel vesznek részt a szabályok megalkotásában: a három legfontosabb szempont a szóvégi magánhangzó/mássalhangzó oppozíció és a palatoveláris illeszkedés, valamint a speciálisan a mordvinra jellemző mássalhangzó-illeszkedés. Ezeknél lényegesen kisebb szerepe van a szóvégi mássalhangzó-torlódásnak, illetőleg a zöngés/zöngétlen oppozíciónak. Ami pedig az egyes ragokat illeti: nincs egységes minta, egy-egy ragkapcsolódási alcsoportot legfeljebb két rag alkot (genitivus és lativus; inessivus és elativus; translativus és comitativus). A legtöbb szempontot az ablativus kapcsolódása során kell figyelembe venni, míg a legkevesebb problémát az illativus okozza.

Irodalom

- Abramov 2002: К. Г. Абрамов, Валонь ёвтнема валкс. Саранск.
 Bubrih 1953: Д. В. Бубрих, Историческая грамматика эрзянского языка. Саранск.
 Eržan kel' 2000: Эрзянь кель. Морфология. (Отв. редактор: Д. В. Цыганкин.) Саранск.
 Eržan Mastor: <http://www.erzia.saransk.ru/arhiv>
 Grammatika 1980: Грамматика мордовских языков. (Под редакцией Д. В. Цыганкина.) Саранск.
 Keresztes 1983: Keresztes László, Palatalizáció és megőrző tendencia a mordvinban. In: NyK 85: 361–368.
 Keresztes 1990: Keresztes László, Chrestomathia Morduinica. Budapest.
 Mészáros 1998: Mészáros Edit, Erza-mordvin nyelvkönyv. Szeged.
 Mészáros–Sirmankina 1999: Mészáros Edit–Raisza Sirmankina, Erza-mordvin–magyar szótár. Szeged.
 Moszin–Bajuskin 1983: M. V. Mosin–N. S. Bajuskin, Ersämordvin oppikirja. Helsinki.
 Niemi–Moszin 1995: Jaana Niemi–Mihail Mosin, Ersäläis-suomalainen sanakirja. Turku.
 Raun 1988: Alo Raun, The Mordvin Language. In: Denis Sinor (ed.), The Uralic Languages. Leiden–New York–København–Köln. 96–110.
 Rédei 1982: Rédei Károly, Beitrag zur Vokalharmonie im Erza-Mordwinischen. In: SFU 18: 176–177.
 Rédei 1984: Rédei Károly, Phonologische Analyse des Erza-Mordwinischen. In: Péter Hajdú–László Honti (hrsg.), Studien zur phonologischen Beschreibung uralischer Sprachen. Budapest. 209–230.
 Szerebrennyikov–Buzakova–Moszin 1993: Б. А. Серебренников–Р. Н. Бузакова–М. В. Мосин, Эрзянско–русский словарь. Эрзянь–рузонь валкс. Саранск.
 Zaicz 1993: Hangrend és illeszkedés a mordvinban. In: Hajdú Péter 70 éves. Budapest. 427–432.
 Zaicz 1998: Zaicz Gábor, Mordva. In: Daniel Abondolo (ed.), The Uralic Languages. London–New York. 184–218.

Морфемные алтернации имен в эрзянском языке

Как соединяются конечные окончания имен в мордовском, это сложный вопрос, на что в настольных книгах не даются точные ответы. Существует две главные непоследовательности в следовании морфем: как рассудить о гласном звуке между корнем и окончанием; а как переписать их (по правилам правописания или с точки зрения фонологии и морфологии).

К анализу правил соединения конечных суффиксов я сделал *a tergo*-словник выбранного материала. Чтобы записать эти правила, я разделил слова по пяти отличительным знакам: а) в конце корня стоит гласный или согласный; б) в конце корня стоит один согласный или соединение двух согласного; в) гласный конечного слога палатальный или велярный; г) в конце корня стоит палатализованный или непалатализованный согласный; д) в конце корня стоит глухой или шумный согласный звук.

По выше проведенным отличительным знакам можно разделить следующие подтипы.

		Gen	Lat	Iness	Elat	Prol	Dat	Abl	Abe	Trs	Com	Illat
а)	-V / -C	+	+	-	-	+	(+)	(+)	+	+	+	-
б)	-C / -CC	-	-	-	-	-	-	(+)	-	+	+	-
в)	-V- пал./вел.	+	+	+	+	-	-	+	+	+	+	-
г)	-C пал./непал.	+	+	+	+	-	+	+	+	+	+	-
д)	-C глух./ шумн.	-	-	-	-	+	-	+	-	-	-	-

Три самых главных подтипа из отличительных знаков: оппозиция гласных и согласных звуков в конце слова; гармония гласных по признакам палато-велярности; гармония согласных звуков, характерно только для мордовского языка.

Если подвести итоги по поднятому вопросу, то видно, что значительно меньшую роль играет стечение согласных в конце, и оппозиция глухих и шумных согласных звуков чем остальные варианты. И если посмотреть конечные окончания, кажется, нет основной модели. Разные подтипы строятся не более чем по двум конечным окончаниям (Gen – Lat, Iness – Elat, Trasl – Com). Надо обратить особое внимание на соединение окончания аблатива, относительно соединения иллатива трудные случаи не обнаруживаются.

ШАНДОР МАТИЧАК

Még egyszer *isten** szavunk eredetéről
(tekintettel az észak-eurázsiai nyelvekre)

RÉDEI Károly

*A piarista Jelenits Istvánnak 70. születésnapjára
baráti szeretettel és köszönettel.*

1. Az uráli nyelvek többségében az 'isten; Gott' és az 'ég; Himmel' fogalom megnevezése ugyanazon szavakkal történik. Lássuk az ebbe a szemantikai körbe tartozó etimológiai csoportokat:

1. Obi-ug. **tōrəm* 'Himmel, Gott' → vog. (Steinitz, WogVok. 171, GOV 190) TJ *tārəm*, AK *tōrəm*, P *tōrāmt* (Pl.), Szo. *tōrəm* 'Himmel, Gott' | osztj. (DEWO 1472) V Vj. *torəm*, Trj. J *tōrəm*, DN Ko. Kr. Ni. Serk. *turəm*, Kaz. *tōrəm*, O *torəm* ua. Az obi-ugor nyelvekben a szó gyakran a vog. *numi* 'felső; das obere, Ober-', osztj. *num* ua. előtaggal együtt fordul elő: vog. É *numi-tārəm* 'főisten; Hauptgott'; osztj. (DEWO 989) V Vj. *num torəm*, DN *num turəm*, Serk. *nūm turəm*, Kaz. *nūm tōrəm* 'höchster (Himmels-)Gott; Himmel'.

2. FU **ilma* 'Himmel, Wetter; Gott' → finn *ilma* 'Luft, Wind; Wetter, Witterung', *Ilmari, Ilmarinen* 'Gott des Himmels' | votj. Sz. *iń* (*ińm-*) 'Luft, Himmel', *ińmar* 'Gott' | zürj. *jen* (*jenm-*) 'Gott, Heiligenbild, Himmel', KP *jen* (*jenm-*) 'Gott' | osztj. Ko. *itəm* 'Welt, Himmelsstrich; Wetter, Witterung', (Karj., közli Wichm.: FUF 15/1915: 40) Ko. *num-itəm*, O *num-iləm* 'Himmel, Himmelsgott' (+ lapp, vog. 'Himmel, Wetter, Luft' értelemben) (UEW 81–2).

3. FV **juma* 'Himmel; Gott' → finn *jumala* 'Gott' (> lapp N *ibmel*, L *jupmēl*, K Kld. *jimmel*, A *jummel*) | ??mord. (Strahlenberg, közli SKES) *Jumi: Jumishipas* [ɔ: jumi-ši-pas] 'mordvalaisten jumalia; mordwinische

* A kisbetűs *isten* írásmód a köznévként, a nagybetűs *Isten* a tulajdonnévként való használatot jelöli.